

Program kandidáta pro funkční období 2023–2027

Martin Škop, listopad 2022

Veřejná vysoká škola, či její součást, v tomto případě Právnická fakulta Masarykovy univerzity (dále jen „fakulta“), musí pevně stát na třech pilířích: pedagogické činnosti, vědecké činnosti a sociální odpovědnosti. Domnívám se, že fakulta se dostala do pozice, kdy respektuje tyto tři pilíře a postupně získala významné a v některých oblastech dokonce unikátní postavení mezi srovnatelnými fakultami. Přesto je na místě prohlubovat tyto oblasti a zlepšovat dosavadní činnosti. Nežiji v iluzi, že se vše podařilo a vše funguje bezvadně: zkrátka, pořád je co zlepšovat. Velkou výhodou této fakulty je, že vždy je kde se poradit, případně kde získat relevantní zpětnou vazbu. Toho si vážím a v této otevřenosti chci pokračovat.

Fakulta prošla a prochází náročným obdobím. Covidová krize byla vystřídána válkou v naší blízkosti, rostoucími náklady a obecně panující nejistotou. Není to veselé období, ale mám dojem, že se v něm fakulta neztratila. Je to především zásluha týmu, který jsem sestavil, a který vždy usilovně pracoval tak, aby vše řádně fungovalo. Nebylo to bez chyb, protože každý se učí. Přesto všem patří velký dík: tento program kandidáta by proto měl být v první řadě poděkováním celé fakultě, že to vydržela, výborně pracovala a dokázala se vypořádat s rostoucími nároky.

V dalším funkčním období se chci zaměřit na realizaci strategického záměru na léta 2021-2028 (<https://www.law.muni.cz/dokumenty/54832>), který obsahuje podstatné cíle, kterých má fakulta dosáhnout a způsoby, kterými tak bude činit. Z toho všeho si však dovoluji vybrat tři prvky, které považuji pro další funkční období za důležité. Předtím bych se ale rád krátce zamyslel nad několika obecnými cíli.

V první řadě je nezbytné, aby fakulta byla bezpečným prostředím, kam rádi chodí jak ti, kteří zde pracují, tak ti, kteří zde studují. Je nezbytné stále působit na zlepšování společného prostředí, aby fakulta byla místem setkávání, protože prázdna fakulta nedokáže dobře přispívat k výměně informací, vzájemnému ovlivňování a sdílení myšlenek a názorů. Je nezbytné, aby fakulta žila především prostřednictvím skutečných mezilidských kontaktů a vše se neodehrávalo pouze dálkově. Je nezbytné se na fakultě více bavit (ve všech významech). Přestože jsme seriózní výzkumnou a pedagogickou institucí, nesmíme rezignovat na hledání toho, co nás na tom baví. A nejen o tom se musíme bavit. Věřím, že tím se přestaneme míjet a posílíme pocit sounáležitosti s fakultou.

Dalším důležitým prvkem je příprava nového magisterského studijního programu a s tím spojených bakalářských studijních programů. Konkrétní kroky se již provádějí při přípravě magisterského studijního programu Právo a právní věda, který by měl snížit zátěž povinných studijních předmětů a umožnit větší profilaci studujících. Fakulta nikdy nemůže rezignovat na přípravu odborníků, kteří se budou schopni orientovat ve všech oblastech práva. Právo je komplexní disciplína a znalost (byť vynikající) pouze jedné části neumožní správně poskytovat právní pomoc (v jakékoli formě). To však nevylučuje, aby již při studiu bylo možné zaměřit se na konkrétní oblast a v té své znalosti a dovednosti prohlubovat. Vždy s vědomím, že volba při studiu nebude bránit orientovat se v praxi jinak a zaměřit se na jiné odvětví. Diskuse, která byla nedávno otevřena, musí pokračovat: bez relevantního návrhu, za který děkuji, a který by měl být co nejdříve zpřístupněn, by to nebylo možné. Výsledek pak musí odpovídat nejen novým trendům, ale také převzít to, co funguje a co si přeneseme jako „konkurenční výhodu“ proti jiným fakultám.

Totéž platí pro připravované bakalářské studijní programy: Kriminalistická studia nebo Veřejná správa (v denní formě). Výrazně inovovaná by měla být Mezinárodněprávní obchodní studia či Obchodněprávní studia. V těchto programech je nutné pokračovat v prohlubování kvality studia i výuky. Absolvent těchto programů musí dostát všem požadavkům, které spojujeme s Masarykovou univerzitou a reprezentovat fakultu před veřejností. To však platí i pro vyučující. Současně je nezbytné připravit programy, které obstojí v konkurenci podobných studijních programů a budou pro studující přínosem. Vzhledem ke stálému tlaku na růst studujících, snižování poměru mezi počty studentů a počty učitelů a nemožnosti fakultu fyzicky rozšířit (protože finance budou spíše nižší) je nutné připravit menší bakalářské studijní programy, včetně distanční či kombinované formy, které mohou umožnit snížit počty přijímaných do magisterského studijního programu a tím posílit studijní spolupráci mezi vyučujícími a studujícími a alespoň částečně omezit „průmyslový“ způsob vzdělávání.

Totéž platí pro doktorské studijní programy. Podařilo se je akreditovat v nové – spojené – podobě. To bude velká výzva, ale současně příležitost zaměřit se na to, co fungovalo a zlepšit to, co se ukázalo jako méně funkční. Výrazná je nyní orientace na studující a jejich práci, které je podřízeno celé studium. Bez kvalitního doktorského studia totiž fakulta není schopna plnit své vědecké ani pedagogické úkoly.

V rámci práce na všech studijních programech je patrná tendence ke zlepšování studijních materiálů a pedagogické práce. Interaktivní osnovy, studijní opory či další prvky nutné pro řádné studium se rozšiřují a zkvalitňují. Ještě na čem pracovat, ale trend je jasný. Každý, kdo zde studuje, musí mít jasné informace o studovaném předmětu a programu.

Nyní bych se rád zaměřil na tři specifické oblasti, které by měly charakterizovat mé případné další funkční období: **zvýšení integrace fakulty, zlepšení vědecké činnosti, snížení administrativní zátěže.**

1. Zvýšení integrace fakulty

Fakulta se má více zapojit do univerzitních i společenských struktur a institucí. Právo je specifická disciplína a není možné ustoupit z jejího hlubokého a vědeckého poznávání. Je nutné posilovat všechny způsoby studia práva a obohacovat právní prostředí o objektivní, seriózní a věcné poznatky o jeho fungování, struktuře a systému. Současně není možné zůstat izolovaný: jak před blízkým, tak vzdáleným prostředím. Fakulta se musí orientovat na spolupráci v rámci dalších právnických fakult, dalších fakult Masarykovy univerzity, v rámci společnosti a samozřejmě se otevřít světové vědecké komunitě. Přestože fakulta již otevřena je, domnívám se, že se může integrovat více.

Nejsnadnější je zapojování fakulty do činnosti Masarykovy univerzity. V současnosti se univerzita nachází v situaci, kdy každá z fakult je připravena spolupracovat, vytvářet společné studijní programy či participovat na velkých výzkumných projektech. Toho je nutné využít. Přestože jsme jako první fakulta univerzity již zapojeni do univerzitních struktur, je potřeba hledat další možnosti, které by posílily naši pozici a umožnily nám dále růst: vědecky i pedagogicky.

Stejná situace panuje mezi právnickými fakultami v ČR. Současná situace je unikátní, protože každá z fakult se otevírá spolupráci (nejen na individuální úrovni) a všechny fakulty, včetně Ústavu státu a práva AV ČR, jsou schopny nalézt společnou řeč, aby mohly zlepšovat právní vzdělávání, jakož i právní prostředí v České republice. Tato situace se odráží i v Asociaci právnických fakult, která umožní vystupovat jednotně v diskusích s partnery ve státní správě, správě grantových projektů nebo v nezbytnosti shody na základních kvalitativních kritériích pro vzdělávání.

Obtížnější bude zapojit se do právního prostředí v České republice. Fakulty se, paradoxně, těší menšímu zájmu profesních organizací nebo praktikujících právníků, než by odpovídalo jejich pozici. Přestože je naše fakulta vyzdvihována, skutečné kroky těmito proklamacím vždy neodpovídají. Netýká se to absolventů, kteří jsou na trhu práce stále vysoce ceněni, nebo akademiků, jejichž profesionalita je setrvalá, ale samotné instituce. I to se však začíná měnit a jednotný hlas fakult je slyšet a reakcí je ochota spolupracovat či se podílet na společných projektech, diskusích nebo plánech na zlepšování právního prostředí České republiky. Důkazem toho jsou memoranda uzavíraná s nejvyššími justičními orgány či ústředními orgány státní správy, spolupráce ve vzdělávání (tak, abychom mohli využít odborníky z praxe pro výuku) nebo v praktických otázkách. Přesto bude nutné tuto spolupráci prohloubit a podílet se například i na dalším vzdělávání praktikujících právníků nebo na řešení praktických otázek. To vše při zachování nezávislosti a objektivnosti fakulty.

K tomu otevření přispívá také rozvoj programů celoživotního vzdělávání: například programy LL.M. v nové koncepci navazující na zkušenosti dřívějších programů a integrující nové formy výuky. V celoživotním vzdělávání by fakulta měla vytvářet delší kurzy (dobrým příkladem je rozvíjející se platforma pro soudní znalce, nebo dlouhodobě úspěšná spolupráce s Komorou

daňových poradců). Každá právní profese musí počítat s dalším vzděláváním, protože právo se mění a vyvíjí. Fakulta by měla být tím místem, které se do tohoto vzdělávání zapojí a díky svému postavení bude udávat směr. V žádném případě nemůže jít o jakousi „infantilizaci práva“, ale prostor, v němž se právní profesionálové s praktickými zkušenostmi vrátí k teoretickým znalostem, případě své dovednosti umístí do komplexního systému právního poznávání.

S tím je spojena i otevřenost veřejnosti. Právní témata jsou krásná a důležitá a je nezbytné, aby veřejnost věděla, na čem pracujeme a co děláme. Základem je podíl na Univerzitě třetího věku nebo Mjuni. Tím to ale nemůže skončit. Je nutné posilovat informování veřejnosti o právu a sdělovat jí, že právní výzkum má smysl. Že právníci plní ve společnosti důležitou úlohu. Fakulta prostě musí být vidět. S tím souvisí i bližší přístup ke středním školám. Je nemožné, aby teprve na fakultě studující zjistili, co je to právo. Je nutné připravovat motivované uchazeče již mnohem dříve, než vstoupí na akademickou půdu. K tomu se krom SVOČ mohou přidat programy pro středoškoláky, letní školy apod. Fakulta musí být připravená vybírat si nejlepší a motivované absolventy středních škol.

A v neposlední řadě je nutné rozšiřovat mezinárodní spolupráci. K té již dochází a nutno říci, že ve světě se fakulta neztrácí. Je vidět, je o ní slyšet a je známá. Přesto je nutné mezinárodní vazby posilovat – jak příjezdy studujících a vyučujících k nám, tak výjezdy našich studujících a vyučujících na prestižní vysoké školy a univerzity. Poznání pramenů i z poznání jiných systémů, přístupů a zkušeností je neocenitelné. Totéž platí o zapojování do mezinárodních výzkumných infrastruktur tak, aby pro zahraniční vědecké pracovníky bylo samozřejmé, že budou zvažovat práci i na fakultě.

2. Zlepšení vědecké činnosti

Na úvod je důležité uvědomit si, že fakulta ve vědecké oblasti stále roste. Mezi jejími zaměstnanci jsou držitelé prestižních evropských projektů a publikační výstupy jsou vysoce hodnocené. Přesto to nestačí. Pro získání většího objemu finančních prostředků a zvýšení prestiže fakulty je nutné najít vhodný poměr mezi domácí produkcí a zahraniční produkcí a mezi doktrinárními a empirickými studiemi. Žádná právnická fakulta nemůže ustrnout pouze v jedné oblasti, ale musí reprezentovat obě: nesmíme ztratit podíl v domácí produkci orientované na praktikující právníky. Zkoumání znalostí o našem právním systému nesmíme přenechat jiným. Naším úkolem je poznávat právo České republiky, kultivovat právní prostředí a zlepšovat znalosti o našem právním systému. Na to nikdy nesmíme rezignovat. Současně, pro otevřenost a další důležité činnosti (například akreditace) je nutné publikovat i s ohledem na bibliometrii (především v zahraničí a v časopisech indexovaných v databázích WoS a Scopus). Bez toho to dnes již nejde a nedávalo by smysl na to rezignovat.

Právě proto je nutné najít vhodný poměr mezi tím. Fakulta jako celek, stejně jako jednotlivá pracoviště, se musí diverzifikovat. Naše produkce musí být pevně rozkročená mezi domácí odbornou produkcí, zahraničními bibliometrizovanými publikacemi a popularizačními výstupy. Ani na jedno nemůžeme rezignovat. Ale nikdo (bez ohledu na to, zda studující nebo vyučující či bádající) nedokáže všechno (maximálně krátkodobě, případně z výraznými následky v osobním životě – a přestože to působí jako moderní klišé, mentální zdraví považují za důležitou součást vysokého školství a jsme rád, že se k němu upírá větší pozornost studentů i učitelů). Proto je nutné, aby již na úrovni jednotlivých pracovišť existovala jasná představa, co konkrétně chce dělat, kam chce směřovat – přitom tyto cíle se mohou měnit v čase, protože někdy je důležité napsat komentář (důležitý prvek domácí produkce) někdy impaktovaný článek (umístěný – kéž by – v prvním decilu WoS) a někdy je nutné laikům vysvětlit složitý právní institut (třeba insolvenční).

Na fakultě existují excelentní výzkumná pracoviště, která na jsou na světové špičce. Je nutné jim v jejich činnosti pomáhat a podporovat výzkum se světovými parametry. Ale současně musíme podporovat domácí produkci – právní věda není jednoduše srovnatelná s jinými společenskými vědami (či dokonce přírodními vědami). Krátce řečeno, výše uvedené dělení, které ovlivňuje to, že můžeme učit a že na to dostaneme nějaké peníze, by mělo být vystřídané tím, zda je to dobrá nebo špatná věda. To nám ostatně doporučují i zprávy z mezinárodních hodnocení.

Musíme se proto více orientovat na to, zda bádáme dobře a poskytujeme o právu informace, které obstojí ve světové konkurenci (a je jedno, že jsou o českém právu a česky). To je základem a není důležité, zda jsou publikovány v ČPVP nebo prestižním americkém časopise. Jen při tom nesmíme zapomínat, že bez bibliometrie to nejde. Je pro nás důležitá – není však vším a nezbytné je hledat poměr mezi výstupy a oceňovat dobrou práci.

Totéž platí pro projekty. Krom toho, že je to jeden ze zdrojů financování, jsou projekty součástí všech akreditačních řízení. Ale podat si projekt a pracovat na něm nesmí být za trest. Je nutné najít takové mechanismy, které umožní pracovat na vědeckých grantových projektech (domácích i zahraničních), učit, a ještě mít alespoň trochu volného času k regeneraci. Projekty jsou důležité, i když to nebude na fakultách našeho typu to nejdůležitější.

Pro důstojnou reprezentaci právní vědy je však také nutné přesvědčit vnější prostředí (grantové agentury, hodnocení vědy a výzkumu v ČR atp.), že na právní vědu nelze klást stejná kritéria jako na přírodní vědy nebo i jiné společenské vědy. Přes mnoho podobností je pro nás domácí prostředí a publikum velmi důležité (v čemž nejsme ve světovém srovnání výjimkou). Přestože se to daří, postup je pomalý. Fakulta se však nesmí bát mluvit o svých potřebách a třeba i zaujímat silná stanoviska – mám dojem, že tohle se daří, což se odráží i v rostoucí podpoře vyjadřované právními institucemi a také v jednotném hlase všech právnických fakult.

Metodika 17+ není vhodným nástrojem pro hodnocení právní vědy. Nutno přiznat, že to jsme v minulosti patrně podcenili. Proto je nutné hledat nástroje, které umožní srovnávat a určit, který výzkum je dobrý, a který je promarněnou příležitostí. Přestože to poznáme, kritéria musí

být objektivní a sdělitelná jiným oborům. S tímto hodnocením si dovoluji spojit i personální stránku. Není správné, aby vznikaly na katedrách generační mezery: každé pracoviště musí kontinuálně kvalifikačně růst. Tento problém, který je dán mimo jiné i způsobem, kterým fakulta vznikala, zanikala či je podmíněn dějinnými zvraty, nesmí ohrozit nebo jen omezit fungování studijních programů. To ale znamená připravit se na to již v doktorských studijních programech: je nezbytné dát studentům těchto programů perspektivu. Kam půjdou po náročném studiu? Proč by upnuli svou sílu a energii (za nízké stipendium), pokud nemají reálnou perspektivu, že by zůstali na fakultě? Proto je nutné vytvářet příležitosti již pro studenty, aby to, že si vyberou studium doktorského programu pro ně nebylo ztrátou, ale naopak volbou s reálnými možnostmi po absolvování.

3. Snižování administrativní zátěže

K tomu lze dodat jen málo. Neustálé evaluace, akreditace, statistiky a kdovíco ještě jsou bariérou, která umí odradit i ty nejodolnější. Pomínám, že ne vše, co si univerzita či ministerstvo či jiný subjekt vymysleli, doputovalo až na fakultu. Naštěstí. Stali bychom se úřadem, zaměstnanci úředníky a studující ... asi jen položkami v seznamu. Není měsíc, aby odpovědní pracovníci nemuseli vyplňovat formuláře, hodnotit sebe i druhé, plánovat, či sestavovat přehledy. V některých případech zbytečně. Zbytečně proto, že mnohdy se informace opakují, mají stejnou podstatu, jen je nutné je dát do jiného formuláře (který nebývá uživatelsky přívětivý) nebo popsat jiným jazykem.

Proto bych chtěl tyto často nadbytečné pro všechny velmi zatěžující (velmi se omlouvám, ale musím použít slovo otravné, byť to není zcela korektní) činnosti minimalizovat. Pokud fakulta nebo univerzita informace má (a v Informačním systému či Inetu jich je velmi mnoho), pak s nimi má pracovat a vytvářet sestavy tak, aby se informace daly snadno převzít. Hodnocení akademických pracovníků přece obligatorně nemusí být každoroční, což platí i pro hodnocení vědy a výzkumu. A zcela nepochybně máme i na fakultě hodnocení, která nejsou k ničemu, praktikují-li se příliš často. Některá hodnocení (zejména když jdou rychle po sobě, což se nám v uplynulých letech stalo) v této situaci nemusí dávat smysl, protože se obvykle hodnotí totéž. Přináší to jen zbytečnou a marnou práci, plané diskuse s nekvalitně napsanými metodikami a odvádí to od toho podstatného: výuky a bádání v oblasti práva.

Nejsem naivní. Bez administrativy (rozumějte „papírování“) to nepůjde. Tomu asi právníci rozumí nejlépe. Ale někdy je nutné zamyslet se nad tím, zda to není administrativa jen pro administrativu a vyplněné formuláře nezapadnou či se přímo ztratí. Taková činnost nemá smysl a brání vytvoření příjemného pracovního prostředí. A o to mi jde především: aby se zde studovalo a pracovalo dobře. Akademičtí a výzkumní pracovníci (jejichž počet by mohl být posílen) musí mít odpovídající podporu. Nejde o to zvyšovat počet administrativy (zde mohu uvést, že tyto počty se proporcionálně nezvyšují na rozdíl od počtu akademických pracovníků).

Proto by administrativa měla být metodicky vedena, aby byla skutečnou oporou a bylo jasné, co a jak má dělat. Bez administrativních pracovníků není činnost akademiků možná. Podpora ale musí být funkční a systematická.

Tolik ke třem ústředním bodům, kterým bych se chtěl v dalších čtyřech letech věnovat. Původně jsem chtěl přeložit program krátký – tak na dvě tři stránky. Úplně se to nepodařilo. Nejen proto, že mě bavilo a baví zamýšlet se nad tím, kam by fakulta měla směřovat. Ale také proto, že stále je možné nalézt dost obtíží, které je nutné překonávat a dost problémů, které je nutné vyřešit. Neskromně si dovoluji podotknout, že se toho za uplynulé kroky udělalo docela dost a fakulta nestagnuje. Úkolů je ale hodně a kromě úkolů, které je možné vyřešit, musíme myslet na to, abychom fakultu předali následujícímu vedení v co nejlepším stavu, aby nový tým nového vedení měl na co navázat. Nyní si dovoluji pokusit se o závěr.

Právnická fakulta Masarykovy univerzity je prestižní pedagogickou a vědeckou institucí, která má respekt nejen v právním prostředí České republiky, ale je známá i mimo toto prostředí, i za hranicemi republiky či Evropy. Umožňuje to studentům dosáhnout následně v praxi prestižní pozice a učitelům zapojovat se do výzev, které právo vytváří. Udržet tuto pozici není snadné a vyžaduje to stále zlepšování. Věřím, že i v dalších funkčních obdobích budu schopen podílet se na tom, aby naši studenti byli vysoce oceňováni při svých výjezdech do zahraničí, naši absolventi byli žádanými na trhu práce (což stále jsou) a rádi se na fakultu vraceli a naši zaměstnanci byli respektovanými odborníky schopnými nejen dobře učit, ale také podávat ceněné informace o právu. Chci fakultu, kde se studující dobře studuje, a která je podporuje i v mimoškolních aktivitách. Chci fakultu, na kterou vyučující chodí rádi i když zrovna neučí.